

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ในวิทยาลัยครู สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในหัวข้อเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง
2. กรณการฝึกหัดครูกับการศึกษาต่อเนื่อง
3. สภาพปัญหาในการจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ
4. ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการศึกษา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาต่อเนื่อง

จากการศึกษาและค้นคว้าทางด้านเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อเนื่องปรากฏว่ามีผู้ทรงคุณวุฒิและนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องไว้หลายทัศนะ คือ

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good, 1973) ได้ให้ความหมายของการศึกษาต่อเนื่องว่า การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การขยายโอกาสสำหรับการอ่าน การศึกษา การฝึกฝนแก่เยาวชนและผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนหรือสถาบันภาคปกติ ให้มีโอกาสดูแลศึกษาได้ครบหลักสูตร ตั้งแต่ระดับโรงเรียนธรรมดาถึงระดับมหาวิทยาลัย

อุ้นตา นพคุณ (2523) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับประชากรที่ได้รับการศึกษาแล้วระดับใดระดับหนึ่ง หรือในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง และจัดกิจกรรมทางการศึกษาให้บุคคลนั้นสามารถศึกษา

ต่อเนื่องได้ ตามแนวความคิดการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาต่อเนื่องนี้ส่วนมากจะเป็น การศึกษาที่เทียบความรู้หรือเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ในระดับใดระดับหนึ่ง เช่น การที่มหาวิทยาลัยบางแห่งได้รับนักศึกษาเข้ามาเรียนต่อ ในรูปของตลาดวิชา เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง หรือการเรียนทางไกล (Distant Learning) ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น การศึกษาต่อเนื่องนี้อาจ จัดเพื่อเพิ่มทักษะทางด้านวิชาชีพแขนงต่าง ๆ ในรูปของการฝึกอบรมระหว่างประจำ การ (In-Service Training) เช่น โรงเรียนนายอำเภอ การอบรมการบริหารของนักบริหารของธนาคาร บริษัท โรงเรียน ฯลฯ

สุนทร โคตรบรรเทา (2524) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่องเป็นการศึกษา ที่จัดให้ผู้เรียนผู้ใหญ่ที่จบการศึกษาระดับใดระดับหนึ่ง หรือมีความรู้พื้นฐานมาแล้ว การศึกษาในระดับนี้จะเป็นการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป หรือต่อจากระดับชั้นที่เรียน มาแล้ว

รัตนา พุ่มไพศาล (2528) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่องคือการศึกษาที่ จัดให้สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเพิ่มเติมจากความรู้เดิมที่มีอยู่ หรือต้องการศึกษาเพื่อ ให้ทันกับสังคมใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สุรกุล เจนอบรม (2530) กล่าวว่า การศึกษาต่อเนื่อง หมายถึง การ ศึกษาที่จัดให้เยาวชน และผู้ใหญ่ได้มีโอกาสหาความรู้ทั้งในแบบนับเครดิต และไม่ นับเครดิต (Credit & Noncredit) หรือเป็นการเรียนเพื่อรับวุฒิปริญญา เพื่อฝึก ทักษะ หรือเป็นการเรียนเพื่อความรู้ การเรียนการสอนเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาค ปฏิบัติ โดยการศึกษาต่อเนื่องอาจจะจัดให้ผู้เรียนตั้งแต่อายุ 3 ขวบ เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ

จากความหมายของการศึกษาต่อเนื่องที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ ว่า การศึกษาต่อเนื่อง คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนรูปแบบหนึ่งที่สนองตอบ กระบวนการการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับบุคคลที่ เคยได้รับการศึกษามาแล้วระดับใดระดับหนึ่ง ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษิตตามความ

ต้องการของตนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ หรือ เพื่อเพิ่มคุณวุฒิในระดับการศึกษาต่าง ๆ

กรมการฝึกหัดครูกับการศึกษาต่อเนื่อง

สถาบันการฝึกหัดครูได้เริ่มจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2435 และได้สถาปนาเป็น กรมการฝึกหัดครูในปี พ.ศ. 2497 (สายหยุด จำปาทอง, 2531) โดยมีภารกิจ ในการผลิตครูเพื่อไปบรรจุเป็นผู้สอนในโรงเรียนต่าง ๆ ต่อมาในปี พ.ศ. 2514 กรมการฝึกหัดครูได้อนุมัติให้วิทยาลัยครูจัดโครงการการศึกษาต่อเนื่อง (การศึกษา ภาคค่ำ) โดยใช้หลักสูตรเดียวกับการศึกษาภาคปกติของวิทยาลัยครู แต่จัดการเรียน การสอนนอกเวลาราชการ ทั้งนี้เพื่อสนองตอบความขาดแคลนครูในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยจัดให้มีการเรียนการสอนในระดับประกาศ นียบัตรวิชาการศึกษาและประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง และรับผู้เข้าร่วม โครงการแบบไม่จำกัดอาชีพและจำนวน ซึ่งนับว่าเป็นโครงการให้การศึกษานานาชาติ ที่จัดสู่มวลชนอย่างกว้างขวาง จนทำให้ผลผลิตที่ออกมาเกินความต้องการของ สถานศึกษาที่จะรับครูเข้ามาบรรจุทำการสอน จึงทำให้โครงการนี้ต้องยกเลิกไป (กรมการฝึกหัดครู, 2522; ทรงศักดิ์ พิริยะกฤต, 2530) และได้มีการจัด โครงการจัดการศึกษาต่อเนื่องขึ้นใหม่ พ.ศ. 2519 เรียกว่า โครงการฝึกอบรมครู และบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อคป.) ในการจัดโครงการการศึกษานอก เวลาครั้งนี้ กรมการฝึกหัดครูได้จัดแนวทางการให้การศึกษและการฝึกอบรมที่แตกต่าง ไปจากเดิม เพราะเดิมที่เดียวจัดการศึกษาภาคคนอกเวลาเพื่อบุคคลทั่วไป แต่ใน โครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อคป.) เป็นการจัดการ ศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลเฉพาะกลุ่มทางการศึกษา คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา ประจำการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพของครูประจำการและบุคลากรที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษา เป็นการส่งเสริมให้ครูประจำการได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้และ คุณวุฒิทางการศึกษาโดยไม่กระทบกระเทือนเวลาทำงานตามปกติ เพื่อเลื่อนวิทยฐานะ ทางวิชาชีพและตำแหน่งหน้าที่ของตนให้สูงขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ และมีกำหนดเวลาที่ แน่นนอนตามแนวทางที่วิทยาลัยกำหนดไว้ ทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ ได้มีโอกาสปรับปรุงตนเองให้ทันสมัยต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่ ๆ

ส่งเสริมความเสมอภาคและพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้ทรัพยากรและวัสดุในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ยังช่วยประหยัดงบประมาณแผ่นดิน และช่วยลดปัญหาการว่างงานของครูได้อีกด้วยจึงนับว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ทางการศึกษาโครงการหนึ่ง

โครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อคป.) ได้ดำเนินมาจนถึงปี พ.ศ. 2528 ก็ต้องยุติโครงการ เนื่องจากในสภาพปัจจุบันความต้องการการศึกษา มิได้จำกัดเฉพาะครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการเท่านั้น ความต้องการการศึกษายังได้ขยายไปยังบุคคลทั่ว ๆ ไปที่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขโครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ (อคป.) เสียใหม่ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อความต้องการการศึกษาต่อเนื่องในสาขาวิชาการต่าง ๆ และเรียกโครงการที่จัดขึ้นใหม่ว่า "โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.)" หรือเรียกย่อ ๆ ว่า โครงการ กศ.บป.

โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ได้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2528 เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่ผู้ที่มีงานทำแล้ว ไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์ หรือผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ให้ได้เข้ารับการการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ตลอดจนประสบการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการนำไปพัฒนาการงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบให้ก้าวหน้ามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไปอีก โดยในการจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการนี้มีพื้นฐานความเชื่อหรือปรัชญาหลัก 4 ประการ (กรมการฝึกหัดครู, 2530) คือ

1. การศึกษาตลอดชีวิต ในสังคมปัจจุบันความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีความผูกพันกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์มากขึ้น การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งสำหรับทุกคน

2. ความเสมอภาคทางการศึกษา ปัจจุบันประชากรในเขตเมืองมีโอกาสดทางการศึกษาสูงกว่าประชากรในเขตชนบท วิทยาลัยครูเป็นสถาบันระดับ

อุดมศึกษาที่กระจายอยู่ในเขตชนบททั่วประเทศ มีประสิทธิภาพและศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยให้ชาวชนบทได้มีการศึกษาสูงขึ้น หากได้มีการปรับปรุงวิธีการให้การศึกษาที่เหมาะสม ก็จะช่วยให้ประชากรในชนบทได้มีโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกับประชากรในเขตเมือง

3. การจัดการศึกษาระบบเอกัตภาพ เนื่องจากผู้เรียนมีพื้นฐานที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดการศึกษาระบบเอกัตภาพจึงเหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียนมากที่สุด

4. ความเชื่อในวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับศิษย์มีครู ตามวัฒนธรรมไทยที่ได้สืบทอดกันมานั้น ในการศึกษาเล่าเรียนสิ่งใดก็ตาม จะต้องมีความเคารพครูและศิษย์จึงควรจะต้องมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

เพื่อให้เป็นไปตามแนวปรัชญาพื้นฐาน จึงได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการไว้ 5 ประการด้วยกัน (กรมการฝึกหัดครู, 2529) คือ

1. เพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรประจำการ ให้สนองความต้องการของหน่วยงานผู้ใช้บุคลากร และมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อเพิ่มพูนวิทยฐานะแก่บุคลากรประจำการให้สูงขึ้น
3. เพื่อเป็นการให้บริการทางการศึกษาแก่บุคลากรประจำการ ในท้องถิ่นอย่างเสมอภาค
4. เพื่อนำนวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและคุณภาพในการเรียนการสอน
5. เพื่อเป็นการระดมสรรพกำลังและทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการเพิ่มพูนสมรรถภาพและวิทยฐานะของบุคลากรประจำการให้มากที่สุด

และนอกจากนี้ สภาการฝึกหัดครูยังได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการไว้อีกด้วย (กรมการฝึกหัดครู, 2528) ดังนี้ คือ

1. ให้วิทยาลัยครูจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการทั้งสายวิชาชีพ

ครู และสายวิชาการอื่นที่ไม่ใช่อาชีพครู เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพโดยตรงมากขึ้น

2. ในการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ ให้วิทยาลัยครูสามารถจัดตั้งศูนย์ให้บริการการศึกษาในเขตท้องที่ที่วิทยาลัยครูต่าง ๆ รับผิดชอบได้ตามความเหมาะสม

3. ในการให้การศึกษาลักษณะต่าง ๆ อนุโลมให้มีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ระบบไม่เข้าชั้นเรียนในบางรายวิชาได้ โดยให้วิทยาลัยน่านวัตกรรมทางการศึกษามาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่

4. เพื่อเป็นการปรับปรุงวิธีการให้การศึกษา จึงจัดให้มีการแยกโปรแกรมให้การศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทเรียนตามความต้องการของหน่วยงานต้นสังกัดและประเภททั่วไป โดยทั้ง 2 ประเภทนี้ให้มีหลักสูตรสายวิชาชีพครู และสายวิชาการอื่น ทั้งในระดับอนุปริญญา ระดับปริญญา หรือประกาศนียบัตร

5. ในการรับนักศึกษาเข้าเรียน จะรับเฉพาะบุคคลที่มั่งงานมาแล้วเท่านั้น ทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยจัดให้มีการทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนเข้าเรียน บุคคลที่หน่วยงานต้นสังกัดส่งเข้าเรียน จะต้องมีการทดสอบความรู้ร่วมกันระหว่างต้นสังกัดกับวิทยาลัยครู

6. เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสมัครเข้าเรียนอย่างเสรีสำหรับผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษาอื่น จึงจัดให้มีการยกเว้นการเรียนในรายวิชาที่เทียบเท่าในเนื้อหาสาระที่ใกล้เคียงกับที่ได้เรียนมาแล้วในสถาบันอุดมศึกษาอื่นในระดับเดียวกัน

7. ให้วิทยาลัยครูจัดให้มี "อาจารย์ที่ปรึกษา" เพื่อช่วยเหลือให้คำแนะนำในด้านการเรียน โดยให้นักศึกษาได้พบกับอาจารย์ที่ปรึกษาในเวลาก่อนลงทะเบียนและเวลาอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

8. เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานในเรื่องคุณภาพของผู้เรียนตามโครงการนี้ให้สูงขึ้น จึงจัดให้มีการสอบประจำภาค โดยใช้ข้อสอบมาตรฐานกลางในวิชาที่ไม่บังคับให้เข้าชั้นเรียนได้ ซึ่งอาจทำโดยระบบของกลุ่มวิทยาลัยหรือในระดับกรม

9. ในการประเมินผลการศึกษา รายวิชาใดที่ได้ระดับคะแนน "จ" ในการประเมินผลรายวิชา ไม่ให้นำหน่วยกิตวิชาที่ได้รับคะแนนนี้ไปรวมเพื่อการหาค่าระดับคะแนนเฉลี่ยในแต่ละภาคเรียน

10. ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ให้สามารถจัดการสอนได้ทั้งในเวลาราชการและหรือ นอกเวลาราชการตามความเหมาะสมของผู้เรียน

11. เพื่อไม่ให้ผู้เรียนต้องรับภาระหนักเกินไปในการเรียน จึงกำหนดให้ลงทะเบียนเรียนได้ไม่เกิน 12 หน่วยกิต ในแต่ละภาคเรียน ยกเว้นการเรียนในเวลาราชการปกติ

12. เพื่อเป็นการควบคุมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ จึงให้วิทยาลัยครุค่านวณการรับนักศึกษาแต่ละภาคเรียน ไม่ให้รับนักศึกษาเข้าเรียนมากเกินไปกำลังของอาจารย์ผู้สอน

13. เพื่อเป็นการกำหนดขอบเขตของระยะเวลาในการศึกษาของผู้เรียน จึงได้มีการกำหนดอายุของผลการเรียนในรายวิชาที่ได้ล่วงเลยมาแล้วในการขอจบการศึกษา กล่าวคือ ผลการเรียนรายวิชาใดก็ตามที่มีอายุเกิน 5 ปี สำหรับหลักสูตร 2 ปี และเกิน 10 ปี สำหรับหลักสูตร 4 ปี ให้ถือว่าผลการเรียนในวิชานั้นหมดสภาพ ไม่มีสิทธินำผลการเรียนไปใช้ในการขอจบการศึกษาได้ โดยจะต้องลงทะเบียนเรียนใหม่ในรายวิชาเดิม หรือในรายวิชาใหม่ที่มีเนื้อหาสาระใกล้เคียงกัน

14. ให้มีการรับโอนสภาพนักศึกษาภายในวิทยาลัยครุ จากระบบหนึ่งสู่ระบบหนึ่งได้ สำหรับการโอนเข้าสู่ระบบภาคปกติ ผู้ขอโอนจะต้องสอบเข้าเรียนได้เสียก่อนนักศึกษาที่ถูกสั่งพักให้พ้นสภาพการเป็นนักศึกษาด้วยการกระทำความผิดทางด้านความประพฤติไม่มีสิทธิขอโอน นอกนั้นขอโอนได้ทุกกรณี

15. เพื่อเป็นการควบคุมการจ่ายเงินค่าตอบแทนในการดำเนินการให้อยู่ในความเหมาะสม จึงกำหนดให้จ่ายค่าตอบแทนในการดำเนินการแก่เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่วิทยาลัยแต่งตั้งขึ้นได้ไม่เกินร้อยละ 60 ของเงินค่าลงทะเบียนวิชาที่เรียกเก็บได้ในภาคเรียนนั้น โดยไม่รวมค่าวัสดุฝึก

16. ให้จ่ายค่าตอบแทนในการออกข้อสอบ ค่าตรวจกระดาษคำตอบในรายวิชาที่ไม่มีการเข้าชั้นเรียนและไม่มีการสอน ตามอัตราที่สภาการฝึกหัดครูกำหนด

จากระเบียบว่าด้วยการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการนี้ เมื่อเรานำมาพิจารณาอย่างละเอียด ก็จะพบว่า โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. **ปรัชญาการศึกษา** โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการยึดถือปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิตและการจัดการศึกษาระบบเอกัตภาพ โดยเป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการการศึกษาของบุคคล และตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่าง ๆ

2. **วัตถุประสงค์ของโครงการ** โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการมีวัตถุประสงค์หลักที่จะพัฒนา และเพิ่มพูนทักษะด้านต่าง ๆ ของบุคคล เพื่อให้บุคคลมีความสามารถและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นในด้านการปฏิบัติงานและในด้านการดำรงชีวิต ให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมต่อไป

3. **ประชากร** การจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการนั้น ได้เปิดกว้างให้กับบุคคลทั่วไปทุกสาขาอาชีพที่เคยได้รับการศึกษามาในระดับหนึ่งแล้ว และต้องการที่จะศึกษาเพิ่มเติมโดยไม่กระทบกระเทือนกับงานประจำที่ทำอยู่

4. **เวลาเรียน** เวลาที่ใช้ในการศึกษาของโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการนั้น เป็นเวลานอกราชการหรือเวลาที่จัดตามความสะดวกของผู้เรียน ซึ่งก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความต้องการจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม แต่ไม่สามารถเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาภาคปกติได้มีโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้ และนอกจากนี้ยังได้จัดให้มีรายวิชาที่ไม่จำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนอีกด้วย ซึ่งก็นับว่าเป็นการจัดเวลาเรียนที่ยืดหยุ่นให้กับผู้เรียนเป็นอย่างดี

5. **หลักสูตร** เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ที่สนใจจะศึกษาเพิ่มเติมให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการได้จัดทำหลักสูตรที่ยืดหยุ่นให้กับผู้ที่สนใจทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็น การเทียบโอนหน่วยกิตรายวิชาจากสถานศึกษาอื่นที่มีเนื้อหาสาระรายวิชาใกล้เคียงกัน การไม่กำหนดระยะเวลาในการเรียนของแต่ละหลักสูตร หรือการยอมให้ผู้เรียนหลักสูตร 2 ปี และ 4 ปี สามารถนำรายวิชาที่เรียนไปแล้วไม่เกิน 5 ปี และ 10 ปี ตามลำดับ ไปนับรวมเพื่อขอจบการศึกษาได้

จากประเด็นสำคัญทั้ง 5 ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นว่าโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ เป็นโครงการที่จัดขึ้นโดยมีลักษณะที่สอดคล้องและตอบสนองต่อแนวคิดของการศึกษาต่อเนื่อง ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนอย่างแท้จริง

สภาพปัญหาในการจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ

ตั้งแต่เริ่มตั้งโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการเมื่อปี พ.ศ. 2528 จนมาถึงปี พ.ศ. 2534 โครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการได้ให้บริการการศึกษาต่อเนื่องในสาขาวิชาการต่าง ๆ แก่ผู้สนใจไปแล้วเป็นจำนวนมาก คือ มีนักศึกษาที่เรียนจบตามหลักสูตรต่าง ๆ ไปแล้วไม่น้อยกว่า 90,000 คน และยังมีนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในหลักสูตรต่าง ๆ อีกถึง 100,000 กว่าคน (กรมการฝึกหัดครู, กองส่งเสริมวิทยฐานะครู, 2534) ดังนั้นเพื่อให้การจัดโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานยิ่งขึ้น กรมการฝึกหัดครู จึงได้จัดให้มีการสรุปผลการดำเนินงานและสรุปสภาพปัญหาของโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการมาโดยตลอด และจากผลการประชุมสัมมนาผู้บริหารโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการประจำปี 2534 ได้ข้อสรุปผลเกี่ยวกับการดำเนินงานต่าง ๆ ดังนี้ (กรมการฝึกหัดครู, กองส่งเสริมวิทยฐานะครู, 2534)

1. ด้านกระบวนการรับนักศึกษา

1.1 กระบวนการทดสอบความรู้พื้นฐาน การที่วิทยาลัยครูไม่ได้นำกระบวนการทดสอบมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ในการคัดเลือกผู้เรียนหรือจัดกลุ่มการเรียนการสอนทำให้มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพ และคุณภาพการเรียนการสอน

1.2 ปริมาณของนักศึกษา จำนวนนักศึกษาที่มีมากเกินไปในบางสาขาวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ ทำให้ขาดแคลนอาจารย์ผู้สอนเฉพาะในสาขาวิชาเหล่านั้น วิทยาลัยจึงต้องจ้างบุคลากรภายนอกมาทำหน้าที่สอน ซึ่งก็ทำให้เกิดปัญหาในด้านการเรียนการสอนตามมา คือ วิทยาการมีความชำนาญเฉพาะวิชาชีพ แต่ไม่มีความชำนาญในด้านการสอน เป็นต้น

2. ด้านกระบวนการเรียนการสอน

2.1 การบริหารหลักสูตร หลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีความไม่

เหมาะสมหลายประการ เช่น ข้อกำหนดเฉพาะ การจัดรายวิชา การยกเว้น เทียบโอน เพิ่มรายวิชา ทำให้การบริหารหลักสูตรยังไม่คล่องตัว นอกจากนี้หลักสูตรก็ยังไม่เหมาะสมอีกด้วย คือ การจัดรายวิชาต่าง ๆ ยังไม่กว้างขวางพอที่จะให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่

2.2 อาจารย์ผู้สอน อาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่ยังใช้วิธีสอนแบบเดิม คือ ครูเป็นศูนย์กลาง ซึ่งไม่เหมาะสมกับการสอนผู้ใหญ่ และยังขาดความสามารถในการผลิต คิดค้นหานวัตกรรมและอุปกรณ์ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการสอน

2.3 กระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพในสาขาวิชาต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ เพราะมีอุปสรรคบางประการ เช่น ระยะเวลาในการฝึก การขาดแคลนอาจารย์นิเทศ เป็นต้น

2.4 ลักษณะของนักศึกษา นักศึกษาโดยทั่วไปยังมีลักษณะและทำที่ต่อการเรียนไม่เหมาะสม เช่น เรียนเพื่อเอาวุฒิ ไม่ค่อยใส่ใจในการเรียนรู้อย่างจริงจัง ไม่สนใจห้องสมุดเพื่อการค้นคว้า ทำให้นักศึกษามีความรู้ไม่กว้างขวาง แต่ทั้งนี้ก็มีปัจจัยอื่นที่สนับสนุนให้เป็นเช่นนี้ด้วย เช่น วิธีการสอนของอาจารย์ผู้สอน ความไม่เอื้ออำนวยต่อการใช้ห้องสมุด ห้องสมุดยังไม่มีเอกสาร ตำรา หนังสือ ประกอบที่สามารถตอบสนองทางวิชาการเพียงพอและไม่ทันสมัย

3. กระบวนการวัดผลประเมินผล

3.1 ปรัชญาในการวัดผลการศึกษายังไม่ชัดเจนว่า จะเน้นความรู้หรือการนำไปใช้

3.2 มาตรฐานการวัดผลและประเมินผล ยังไม่เป็นแบบแผนเดียวกัน การตัดเกรดยังไม่เหมาะสม

3.3 ยังไม่มีแบบทดสอบหรือข้อสอบมาตรฐานกลาง เพื่อวัดผู้เรียนให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

3.4 ขาดการติดตามผล หรือติดต่อนักศึกษาที่จบการศึกษาไปแล้วอย่างจริงจัง

4. ทรัพยากรทางการศึกษา วิทยาลัยครูควรเร่งระดมทรัพยากรมาใช้

ให้ได้ผลอย่างเต็มที่ ทั้งซ่อมแซม ปรับปรุงและสร้างในด้านห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อ การสอน เครื่องมือต่าง ๆ ที่จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและคุณภาพ อย่างเต็มที่

จากผลสรุปดังกล่าว ทำให้เราเห็นภาพรวมว่า สภาพปัญหาที่สำคัญและ ต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน ในการดำเนินงานในโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากร ประจำการ คือ ปัญหาสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของวิทยาลัยครูนั้นเอง ไม่ว่าจะเป็น สภาพแวดล้อมในด้านกายภาพ การบริหารงานของวิทยาลัยครู กิจกรรมการเรียน การสอน หลักสูตร หรือการจัดบริการทางวิชาการ ก็ล้วนแต่มีผลกระทบต่อคุณภาพ ของนักศึกษาและโครงการการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการทั้งสิ้น

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

ปัจจุบันการศึกษาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ถือเป็นความจำเป็นอย่าง หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา เพราะผลที่ได้จากการศึกษาสภาพแวดล้อม ของสถานศึกษาจะทำให้นักการศึกษาเข้าใจถึงลักษณะของสถานศึกษานั้น ๆ มากขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารที่จะนำข้อมูลไปใช้ เพื่อวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มี สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้ออำนวยต่อสัมฤทธิ์ผลของมวลสมาชิกในสถานศึกษานั้นๆ ในการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา มีเทคนิคและวิธีการศึกษาได้ หลายอย่างและสภาพแวดล้อมที่ทำการศึกษาก็แตกต่างกันออกไป มีทั้งการศึกษาใน ลักษณะรวม ๆ และในลักษณะเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านอาคารสถานที่ ด้าน การเรียนการสอน ด้านการบริหาร เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาสภาพแวดล้อมของสถาน ศึกษาที่ผ่านมา มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ดังนี้

นายนา อ่างสันติกุล (2522) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัย ว่า หมายถึง สถานที่หรือลักษณะใด ๆ ในมหาวิทยาลัยที่นิสิตนักศึกษาสังเกตหรือรับรู้ ได้ ว่าก่อให้เกิดผลที่ส่งเสริม หรือขัดขวางความก้าวหน้าของการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะและทักษะในวิชาชีพที่ตนกำลังศึกษาเล่าเรียน

ประภาศรี สุฉันทบุตร (2522) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยว่า หมายถึง ลักษณะต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง กิจกรรมทุกอย่างในมหาวิทยาลัย รวมทั้งทางด้านวัตถุ ความคิดและเหตุการณ์ต่าง ๆ

นที เงินประยูร (2524) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษา หมายถึง วัตถุ สิ่งของ เช่น อาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด บริเวณสถานที่ในโรงเรียน สนาม น้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องพยาบาล ห้องแนะแนว ห้องวิทยาศาสตร์ ฯลฯ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนการสอนและการให้ความสะดวกแก่ครู และนักเรียน เพื่อสนองการเรียนการสอนให้ได้ผลเต็มที่

สงวน สหวงศ์ (2526) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษา หมายถึง องค์ประกอบทางด้านวิชาการ ที่กระตุ้นหรือส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาของนิสิต นักศึกษาให้สามารถพัฒนาตนเองไปตามจุดมุ่งหมายที่สถาบันกำหนดไว้ ซึ่งได้แก่ หลักสูตร การเรียนการสอน การบริการทางวิชาการ และความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

สุวรรณ สุขสมภักดิ์ (2530) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมวิทยาลัย หมายถึง สิ่งเร้าที่มีศักยภาพ อันได้แก่บุคคล สิ่งของ วัตถุ สภาพการณ์ทั้งที่เป็นรูปธรรม แนวความคิด ความรู้สึก บรรยากาศ ระบบการศึกษา การปกครอง กิจกรรม ลักษณะของบริเวณอาคารสถานที่และสิ่งต่างๆ ที่ทั่วไปซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิต ความเป็นอยู่ และการพัฒนาทุกด้านของนักศึกษาในสถานศึกษา

สุกัญญา สุวรรณาคินทร์ (2535) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษา หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ภายในสถาบัน ทั้งที่เป็นรูปธรรม นามธรรม สภาวะธรรม รวมถึงหลักสูตร การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และบรรยากาศทางการเรียนการสอน อันเป็นสิ่งเร้าที่ทรงศักยภาพและมีอิทธิพลต่อชีวิต ความเป็นอยู่ ตลอดจนส่งผลต่อการพัฒนาในทุก ๆ ด้านของสมาชิกในสถานศึกษา

เพสและสเตอร์น (Pace & Stern, 1958) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมว่า

เป็นสิ่งบังคับในสังคมวิทยาลัยที่ต้องทำ เช่น กฎเกณฑ์ ระเบียบวินัย ข้อบังคับ และการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสภาพแวดล้อมที่จะเสริมแรงให้ผลิตนักศึกษาเกิดความต้องการที่จะเสริมสร้างบุคลิกภาพได้ ดังนั้นถ้าวิทยาลัยต้องการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพตามที่ปรารถนาวิทยาลัยจำเป็นต้องสร้างสภาพแวดล้อมให้กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ และพัฒนาตัวเองจนสุดความสามารถ เพื่อที่จะได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษาให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

แอสติน (Astin, 1968) ได้กล่าวถึงสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาว่าเป็นสิ่งเร้าอันทรงศักยภาพที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาของนักศึกษา และสามารถที่จะศึกษาสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาได้โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษา รวมทั้งกิจกรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถาบันนั้น ๆ

ฮาโรลด์ (Harold, 1964 อ้างถึงใน จรรยา ถาวรจักร์, 2523) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษา หมายถึง ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทศนคติ และความสนใจของตนเอง

ชิคเกอร์ริง และแบลคเบอร์น (Chickering & Blackburn, 1970 อ้างถึงใน สงวน สหวงศ์, 2526) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางการศึกษาในสถานศึกษาว่า หมายถึง หลักสูตร การเรียนการสอน ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา กิจกรรมเสริมหลักสูตร แนวนโยบายของสถานศึกษา และบรรยากาศทางวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ เมย์ฮิว (Mayhew, 1966) ที่กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษามี 9 อย่าง คือ ขนาดของสถาบัน (อาคารสถานที่ บริเวณ จำนวนนักศึกษาและอาจารย์) ปรัชญาการศึกษา ประสิทธิภาพของอาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาและเจ้าหน้าที่ของสถาบัน โครงสร้างการบริหาร การให้บริการแนะแนวเพื่อช่วยเหลือนักศึกษา แก้ไขปัญหา อาคารสถานที่ หลักสูตรและหลักสูตรพิเศษ และเงินทุน

จากทัศนะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

ของสถานศึกษา ส่วนใหญ่มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สภาพแวดล้อมทางการศึกษานั้นพอสรุปได้ว่า หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาที่กระตุ้นหรือส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาของนักศึกษาให้สามารถพัฒนาตนเองไปสู่จุดมุ่งหมายของสถานศึกษา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาดังกล่าวได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ การเรียนการสอน การบริหาร การบริการ และเนื้อหาและหลักสูตร ซึ่งความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาสถานศึกษาให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง อาคาร สถานที่เรียนในวิทยาลัย เช่น ห้องเรียน ห้องพัก ห้องปฏิบัติการ เครื่องมือ เครื่องใช้ในห้องปฏิบัติงาน ฯลฯ

อาคาร สถานที่ในสถานศึกษา จะมีส่วนเสริมสร้างความเจริญอกงามของผู้เรียนทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เพราะนอกจากจะใช้เป็นที่เรียนพักผ่อนแล้ว ยังเป็นที่พบปะสังสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างครูและนักเรียน เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางการศึกษาของนักเรียนและชุมชน (สุปรีชา หิรัญโต, 2524) ซีเกอร์ (Seager, 1961) ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับการเลือกสถานที่ตั้งและการวางผังและการจัดบริเวณในวิทยาลัยไว้ดังนี้

1. ต้องมีขนาดกว้างขวางพอเหมาะกับโครงการปัจจุบันและสามารถขยายตัวได้ในอนาคต
2. ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนและสามารถติดต่อกับหน่วยงานอื่นได้สะดวก
3. ตั้งอยู่ในที่ปลอดภัย สวยงามและสามารถใช้ประโยชน์เพื่อกิจกรรมกลางแจ้งและการสนทนากันได้มากที่สุด
4. ควรวางผังให้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต
5. ส่วนที่มีเสียงอึกทึกและที่เงียบบังบ ควรแยกจากกัน เช่น ฝ่ายวิชาการและฝ่ายบริหารควรแยกจากกันเป็นสัดส่วน
6. ควรตั้งอยู่ในที่ที่ก่อให้เกิดปัญหาจราจรน้อยที่สุด

7. ระบบจรรยาบรรณในวิทยาลัยควรแยกทางรถยนต์ รถจักรยาน และทางเท้า
8. คำนึงถึงการระบายอากาศและแสงสว่างให้เป็นไปตามธรรมชาติ
9. ภายในอาคารเรียนควรมีอุปกรณ์การเรียนการสอนให้สมบูรณ์ ใช้ประโยชน์ได้มาก

ในการจัดและแบ่งพื้นที่ภายในสถานศึกษานั้น ปริญา อังศุสิงห์ (2521) ได้แบ่งพื้นที่ในมหาวิทยาลัยออกเป็นเขต ๆ คือ เขตการศึกษา เขตที่พักอาศัย เขตกีฬา เขตที่จอดรถ เขตที่พักผ่อน และเขตที่สงวนหรือสำรองไว้เพื่อการขยายตัวในอนาคต สำหรับเขตที่พักผ่อนหรือสถานที่พักผ่อน นับเป็นสถานที่ที่จะช่วยส่งเสริมทางสังคมของนักศึกษา เพราะนักศึกษาย่อมมีความต้องการพบปะและสนทนากับกลุ่มเพื่อนของตน ดังนั้นจึงควรจัดให้มีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับนั่งทำงานหรือพักผ่อนได้เป็นกลุ่มย่อย ๆ และมีการตกแต่งบริเวณสถานที่ให้สะอาดและสวยงามอยู่เสมอ

อาคารเรียนเป็นส่วนประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอน การจัดอาคารเรียนให้ดีที่สุดตามความคิดของ ดับบลิว ดี แมคเคลอคิน (W.D. McClurkin, 1964 อ้างถึงใน สรัสันนท์ ศรีประทักษ์, 2533) ควรจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. มีความปลอดภัย
2. สามารถดัดแปลงได้ตามความต้องการ
3. ถูกสุขลักษณะ คือ ทุก ๆ ห้องมีแสงสว่างธรรมชาติอย่างเพียงพอ อาคารเรียนต้องมีห้องน้ำห้องส้วมทุกชั้น มีหน้าต่างถ่ายเทอากาศได้เป็นอย่างดี มีน้ำดื่มอย่างเพียงพอ
4. มีความสะดวกสบาย
5. สามารถขยายต่อเติมได้อย่างเหมาะสม
6. มีความยืดหยุ่น เช่น ผนังเปิดเป็นห้องยาวได้เมื่อมีความจำเป็น

ลักษณะสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในเรื่องที่ตั้ง อาคาร สถานที่และบริเวณ

ของสถานศึกษา ตามแนวความคิดของนักการศึกษาทั้งของไทยและต่างประเทศได้ให้หลักเกณฑ์ที่สอดคล้องกันนับแต่ที่ตั้ง การคมนาคมที่สะดวกต่อการเดินทาง อยู่ใกล้สถานบริการต่าง ๆ ของชุมชน ขนาดที่ตั้งสามารถขยายตัวได้อีกในอนาคต ควรอยู่ในที่ราบสูงน้ำท่วมไม่ถึง บรรยากาศแวดล้อมเหมาะสมถูกสุขลักษณะตัวอาคารสถานที่มีความมั่นคงปลอดภัยมีความยืดหยุ่นต่อการดัดแปลงเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย มีสิ่งอำนวยความสะดวก มีความเหมาะสมในเรื่องแสงสว่าง การถ่ายเทอากาศ วัสดุที่ใช้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาที่ดีและเหมาะสมย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยได้สูงสุด เป็นแนวทางให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ มีความรักและภูมิใจในสถาบันซึ่งจะส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สภาพห้องเรียน นับเป็นสภาพแวดล้อมของโรงเรียนด้านกายภาพที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะเป็นแหล่งที่จัดการเรียนการสอนโดยตรง สภาพห้องเรียนจึงมีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ถ้าสภาพห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนการสอน นักศึกษาจะสามารถเรียนได้อย่างมีความสุขและสนุกสนาน ดังที่ เลียนาร์ด เอส เคนเวิร์ทธี (Leonard S Kenworthy, 1962) กล่าวว่าห้องเรียนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้จะต้องมีที่นั่งสบาย แสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทสะดวก สีภายในห้องเรียนมีสภาพแวดล้อมที่น่าเรียน การจัดสภาพห้องเรียนที่เหมาะสมจะช่วยให้บรรยากาศของห้องเรียนน่าเรียน นักศึกษาจะมีความกระตือรือร้นในการเรียน ส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ฝ่ายวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2523) ให้หลักเกณฑ์ในการจัดห้องเรียนเพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพว่า ควรมีลักษณะดังนี้

1. การจัดสภาพห้องเรียนต้องคำนึงถึงลักษณะการเรียนการสอน และวิธีการสอนโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการใช้ เช่น จะใช้เพื่อบรรยายกลุ่มใหญ่หรือเพื่อใช้สอนกลุ่มย่อย โดยจะต้องจัดสภาพห้องเรียนให้สอดคล้องกับการใช้ นอกจากนี้การจัดห้องเรียนต้องคำนึงถึงบรรยากาศที่ต้องการให้เกิดขึ้น เช่น ต้องการให้นักเรียนได้อภิปรายโดยทั่วถึงทุกคน การจัดที่นั่งในลักษณะวงกลมจะให้บรรยากาศดังกล่าวดีกว่าการจัดที่นั่งแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ในบางคราวการจัดห้องควรจะได้คำนึงถึงความสะดวก ความยืดหยุ่นของการใช้ เช่น จัดเป็นห้อง

ขนาดใหญ่แต่มีแนวกันแบบพับเก็บได้สะดวก

2. โต๊ะ เก้าอี้ ควรเป็นแบบที่เบาไม่เทอะทะ เพื่อสะดวกต่อการเคลื่อนย้ายหรือปรับปรุงลักษณะภายในห้องเรียน สำหรับการจัดเก้าอี้หนึ่งเรียนในห้องเรียนพึงระวังอย่าให้มีการบังกัน ทำให้เห็นครูหรือกระดานดำไม่สะดวก อาจจัดเก้าอี้ให้สลับกัน คือ ไม่ต้องจัดให้ตรงกับแถวหน้าเหมือนกันหมด สำหรับครูซึ่งเป็นจุดสำคัญที่นักศึกษาจะให้ความสนใจและติดตามการสอนไปได้ตลอด จำเป็นต้องให้นักศึกษาได้มองเห็นโดยทั่วหน้า มิฉะนั้นนักศึกษาอาจหันความสนใจไปกับสิ่งต่างๆ ดังนั้น อาจต้องยกพื้นครูให้สูงขึ้นเพื่อจะได้มองเห็นโดยทั่วถึงหรืออาจทำห้องบรรยายแบบยกพื้นด้านหลังสูงแล้วลาดต่ำลงมาด้านหน้า ห้องเรียนลักษณะนี้เหมาะสมแก่การสาธิตเพราะนักศึกษาจะเห็นครูได้ชัดเจน

3. เสียงในการสอนนั้นต้องคำนึงว่าต้องการบรรยายฝ่ายเดียวหรือต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนความคิด ถ้าต้องการการแลกเปลี่ยนความคิดจำต้องให้เกิดการได้ยินจากผู้พูดทุกท่าน การใช้เครื่องขยายเสียงต้องคำนึงถึงเสียงสะท้อนด้วย

4. ไฟฟ้าและแสงสว่าง แสงสว่างภายในห้องเรียน จะได้จากแสงธรรมชาติและแสงจากหลอดไฟ แสงที่ได้จากธรรมชาติบางแห่งอาจสว่างเกินไป เช่น บริเวณใกล้หน้าต่าง จึงควรได้มีการกันแสงไว้บ้าง สำหรับแสงที่ได้จากหลอดไฟ ควรจะได้มีการติดตั้งหลอดไฟในตำแหน่งที่พอเหมาะ สำหรับการใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าควรจะได้มีการติดตั้งปลั๊กไฟในตำแหน่งที่เหมาะสม เช่น ที่พื้นห้องเรียน หรือที่ผนังห้องเรียน โดยรอบ เพื่อสะดวกในการใช้

5. การระบายอากาศในห้องเรียน จำเป็นต้องมีการถ่ายเทอากาศได้ดี โดยการติดตั้งหน้าต่างให้ถูกทิศทางลม

6. อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา การเลือกใช้และติดตั้งอุปกรณ์จะต้องให้ความระมัดระวัง เช่น การติดตั้งจอในห้องเรียนถ้าเป็นห้องสีเหลี่ยมจัตุรัสการติดตั้งจอมุมห้องจะเก็บคนดูได้มาก แต่ถ้าเป็นห้องสีเหลี่ยมผืนผ้า การตั้งจอด้านหน้าห้อง (ด้านแคบ) จะเก็บคนดูได้มาก อาจใช้จอชนิดม้วนได้ติดไว้เหนือกระดานดำจะทำให้ใช้ได้ทั้งกระดานดำและจอ

สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน หมายถึง บรรยากาศการเรียนการสอน วิธีสอน กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผล

การที่ผลผลิตของวิทยาลัยครูจะมีคุณภาพต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน ที่สำคัญประการหนึ่ง ได้แก่ สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน การเรียนการสอนจะประสบผลดีตามความมุ่งหมายเมื่อนักศึกษาตั้งใจเรียน อาจารย์ตั้งใจสอนและมีเทคนิควิธีสอนใหม่ ๆ ที่เหมาะกับเนื้อหาวิชา (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2519) การสอนจะประสบความสำเร็จได้นั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญพื้นฐาน 4 ประการ คือ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2519)

1. วางวัตถุประสงค์ของการสอนให้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรของสถานศึกษา
2. สสำรวจสภาพความพร้อมและความรู้พื้นฐานของผู้เรียน โดยพิจารณาความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
3. เลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน เช่น การบรรยาย การอภิปราย การให้งาน รวมทั้งอุปกรณ์ สื่อการสอนและเทคโนโลยีประกอบการสอน
4. วัดผลและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียน

การที่จะทำให้การสอนมีคุณภาพได้นั้น อาจารย์ผู้สอนจำเป็นจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการสอน ดังที่ บุญเรียง ขจรศิลป์ (2527) กล่าวว่า ผู้สอนควรรู้จักเลือกใช้เทคนิคการสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาและโอกาส มีความสามารถที่จะกระตุ้นเร้าใจให้ผู้เรียนไม่รู้สึกเบื่อในการเรียน ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเทคนิคการวัดผลและประเมินผล

พรชูลี อาชวอำรุง (2523) ได้กล่าวถึงวิธีสอนในสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศว่าวิธีสอนที่ใช้มากที่สุดในระดับนี้ได้แก่การบรรยาย การสัมมนา และการอภิปรายกลุ่มย่อยรวมทั้งการฝึกงาน ซึ่งแพร่หลายในหลายวิชาชีพ บำรุง กัลลิตเจริญ และฉวีวรรณ กิनावงศ์ (2527) ได้จำแนกวิธีสอนออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. วิธีสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นผู้สอน ผู้ถ่ายทอดความรู้
วางแผนการสอน ควบคุมเนื้อหา วัดผล

2. วิธีสอนแบบยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้สรุปผลออกมาเป็นกฎเกณฑ์ ครูเป็นผู้แนะแนวทางไปสู่การค้นคว้า

3. วิธีสอนแบบครูและนักเรียนร่วมกัน ครูและนักเรียนจะร่วมกันในการจัดบทเรียน วางแผนค้นคว้าหาความรู้ สรุปผลออกมาเป็นความรู้

โรไมน์ (Romine 1974) ได้กล่าวถึงบรรยากาศการเรียนการสอนที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีว่ามีดังนี้

1. บุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนควรมีความกระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน มีความสนใจที่จะสอนและเป็นกันเองกับผู้เรียน
2. การเตรียมการสอน ผู้สอนควรเตรียมการสอนมาเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ในวิชาที่เรียน รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ
3. การเสนอเนื้อหา ผู้สอนควรอธิบายให้ชัดเจน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิดสามารถใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย
4. การประเมินผล ผู้สอนควรประเมินผลเป็นขั้น ๆ เพื่อเสริมแรงทางการเรียน เช่น แจ้งให้ผู้เรียนทราบผลการสอบโดยเร็ว และให้กำลังใจผู้เรียน
5. การรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้สอนควรรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนและประเมินตนเองเสมอ

จำลอง ภูบ่ารุง (2530) ได้กล่าวถึงบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ได้แก่

1. การแสดงความเป็นมิตรต่อนักศึกษา ความสัมพันธ์ที่แสดงออกในรูปของการสนทนา พูดคุย การสั่งงาน การทำกิจกรรมต่าง ๆ
2. การส่งเสริมให้นักศึกษากำปัญหา โดยเปิดโอกาสให้นักศึกษากำปัญหาและข้อข้องใจต่าง ๆ เกี่ยวกับบทเรียน
3. การเปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น เช่น การเสนอแนะ การถาม การตอบคำถาม การอภิปราย ฯลฯ

4. การส่งเสริมให้นักศึกษาเคารพในสิทธิของผู้อื่น โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
5. การเปิดโอกาสให้นักศึกษาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
6. การส่งเสริมให้นักศึกษาแสดงความสามารถพิเศษ โดยเปิดโอกาสให้แสดงออกเพื่อประกอบบทเรียน หรือการให้แสดงออกในการเลือกกิจกรรมตามความถนัด
7. การส่งเสริมให้นักศึกษาช่วยเหลือกิจกรรมของกลุ่มหรือของชั้น โดยการจัดกิจกรรมให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ช่วยเหลือคำแนะนำ ชมเชย
8. การจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรม เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ในรูปแบบต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การจัดนิทรรศการที่สอดคล้องกับเนื้อหาและกิจกรรม
9. การจัดห้องเรียน เช่น ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การจัดโต๊ะ เก้าอี้ การจัดมุมห้องสมุดหรือมุมวิชาการต่าง ๆ

กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมาย ดังที่ ทีโอดอร์ คาร์ทโซนิส (Theodore Kaltsounis, 1979) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมการเรียนการสอนว่า กิจกรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดมโนทัศน์ ค่านิยมหรือความรู้สึก และได้ใช้ทักษะ เพราะได้มีโอกาสแสดงความสามารถและเลือกจะทำในสิ่งที่ตนพึงพอใจ

มูริล โชเอนบรัน คาร์ลิน (Muriel Schoenbrun Karlin, 1980 อ้างถึงใน สรัสันท์ ศรีประทักษ์, 2533) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของกิจกรรมไว้ดังนี้

1. กิจกรรมจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และกระตุ้นให้เกิดความอยากเรียน อยากกระทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน
2. กิจกรรมบางประเภทมีลักษณะพิเศษ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนที่มีปัญหาทางพฤติกรรมได้ประสบความสำเร็จในการเรียน
3. กิจกรรมจะเป็นปัจจัยการสอนที่ดีที่สุด ที่ครูจะใช้กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการแข่งขัน และทำให้เกิดการพัฒนาทางสติปัญญา

4. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเรียน
5. จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ลึกที่ต่อการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ สถานศึกษา ครู และเข้าใจหลักการอยู่ร่วมกันอย่างเสมอภาค

สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร หมายถึง การดำเนินงานด้านการบริหาร นโยบาย กฎเกณฑ์ ระเบียบ และข้อบังคับที่มีผลบังคับใช้กับนักศึกษา

ระบบการบริหารถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่ง ในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ถ้าระบบการบริหารมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งระบบการบริหารที่ดีจะต้องพยายามให้สมาชิกในสถานศึกษามีอิสระในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้อาจารย์และนักศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ (วิจิตร ศรีสอาน, 2518)

การบริหารการศึกษาจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารการศึกษา เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีหน้าที่หลัก 5 ประการ คือ

1. งานบริหารบุคลากร ได้แก่ การบริหารบุคคลทุกประเภทที่อยู่ในสถานศึกษา คือ นักศึกษา อาจารย์ ภารโรง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. งานบริหารวิชาการ ได้แก่ การบริหารงานที่เกี่ยวกับหลักสูตร การเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา กิจกรรมเสริมวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนการบริหารสื่อการเรียนการสอนในสถานศึกษาทั้งหมด
3. งานบริหารธุรการ การเงิน อาคาร สถานที่และบริการต่าง ๆ ได้แก่ งานสารบรรณ รับส่งหนังสือ งบประมาณ บัญชี การซื้อวัสดุครุภัณฑ์ การดูแลบำรุงรักษาอาคาร สถานที่ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการที่สถานศึกษาจัดให้แก่บุคลากรภายในสถานศึกษา
4. งานบริการกิจการนักศึกษา ได้แก่ งานที่เกี่ยวกับนักศึกษาทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการรับนักศึกษา การแบ่งชั้น กิจกรรมนักศึกษาทุกประเภทและสวัสดิการที่จัดให้นักศึกษา

5. งานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ การประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษา การติดต่อผู้ปกครองและสังคมภายนอก เป็นต้น

ปัจจัย อิงภากรณ์ (2517) ได้ให้แนวคิดที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลที่มีส่วนสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้นักศึกษา เพราะกลุ่มผู้บริหารเป็นผู้วางแผนการดำเนินงาน นโยบาย ตลอดจนจัดสรรงบประมาณต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ซึ่งการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพต้องมีปัจจัยที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

1. มีนักศึกษาที่มีพื้นฐานทางสติปัญญาดีพอสมควร
2. มีนักศึกษาที่สนใจในสาขาวิชาที่เรียน
3. มีอาจารย์ดีพอ และมีอาจารย์ประจำ จำนวนมากพอเมื่อเทียบกับจำนวนนักศึกษา
4. มีบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับเป็นสถาบันการศึกษาและวิจัย
5. มีวิธีสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ ความคิดแตกฉาน ไม่ใช่ส่งเสริมแต่การท่องจำ
6. มีการประสานงานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ทั้งภายในและภายนอกวิชาที่ศึกษา
7. มีระบบการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพ คือ
  - 7.1 ผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญควรมีคุณวุฒิสูงและสามารถอุทิศเวลาเพื่อปฏิบัติงานได้มากพอ
  - 7.2 การควบคุมการบริหาร และการวางนโยบายเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย
  - 7.3 ระบบการบริหารสนับสนุนความก้าวหน้าทางวิชาการ
  - 7.4 การเงินคล่องตัว
  - 7.5 การบริหารบุคคลมีความเหมาะสม

สำหรับการบริหารการศึกษาที่สำคัญ ๆ นั้น สามารถแยกออกได้เป็นด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (ภิญโญ สาธร, 2516) คือ

1. การจัดระบบบริหารการศึกษา และระบบบริหารสถานศึกษา ได้แก่ การจัดโครงสร้างสายการบังคับบัญชา การกำหนดอำนาจหน้าที่ และแบ่งสายงานให้ชัดเจน ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของแผนผังโครงสร้างสายบังคับบัญชา
2. การบริหารงานด้านวิชาการ ได้แก่ การบริหารกิจกรรมทุกชนิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการสอน
3. การบริหารงานด้านบุคลากร ได้แก่ งานเกี่ยวกับด้านการให้ได้มา การบำรุงรักษา การพัฒนา และการให้พ้นจากงานของบุคลากร
4. การบริหารงานด้านกิจการนักศึกษา ได้แก่ การบริหารและการนิเทศบรรดากิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ศึกษาในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนในห้องเรียน
5. การบริหารด้านงบประมาณและการเงิน ได้แก่ การบริหารงบประมาณรายได้ของสถานศึกษา และการบริหารรายได้จากการอุทิศให้ในรูปทุนการศึกษา

อย่างไรก็ตาม การที่สถาบันการศึกษาจะพัฒนาไปได้ดีนั้น ผู้บริหารและผู้ร่วมงานต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกัน จึงจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาสถานศึกษาให้รุ่งเรือง และในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้บริหารและผู้ร่วมงานมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อกันมาก ๆ ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาก็จะรวมตัวกันต่อต้านผู้บริหาร ซึ่งอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ (นิพนธ์ แจ็งเอี่ยม, 2524)

สภาพแวดล้อมด้านการบริการ หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้นักศึกษาได้รับความสะดวก ปลอดภัยและความสุขสบาย เช่น บริการแนะแนว บริการห้องสมุด บริการสุขภาพ บริการด้านประชาสัมพันธ์ บริการด้านสวัสดิการ บริการถ่ายเอกสาร เป็นต้น

เร็น (Wren, 1951 อ้างถึงใน ไพโรจน์ ด้วงวิเศษ, 2533) ให้ความเห็นว่า การให้บริการนักศึกษาที่เหมาะสมจะทำให้การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาบรรลุเป้าหมายยิ่งขึ้น การให้บริการนักศึกษาจะต้องสอดคล้องกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอน นโยบาย การบริหาร การเลือกคณะ กุญระเบียบ

ข้อบังคับวินัยต่าง ๆ เป็นต้น การให้บริการนักศึกษาจะต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล นักศึกษาทุกคนจะต้องได้รับบริการ และบริการนั้น ๆ ควรเป็นการพัฒนานักศึกษาทุก ๆ ด้าน ในด้านการบริการนักศึกษานี้ เขาวัลักษณ์ คัดโนภาส (2523) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การบริการนิสิตนักศึกษา ควรให้ความสำคัญในสิ่งต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร ที่พักอาศัย สถานพยาบาล ไปรษณีย์ โทรเลข ธนาคารติ ร้านขายหนังสือ อุปกรณ์การเรียน พาหนะในการเดินทาง
2. ปัจจัยที่แก้ปัญหาและอุปสรรคในการเรียน เช่น คู่มือนักศึกษาใหม่ อาจารย์ที่ปรึกษา หน่วยบริการแนะแนว การให้ความช่วยเหลือทางการเงินในรูปแบบต่าง ๆ
3. ปัจจัยที่สนับสนุนการประกอบอาชีพในอนาคต เช่น การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับตลาดแรงงานอาชีพต่าง ๆ การอบรมให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสมัครงาน และการจัดหางานให้นักศึกษาที่จะจบการศึกษา
4. ปัจจัยที่ส่งเสริมและพัฒนาบุคคลให้มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ทั้งทางสติปัญญา ความรู้ทางวิชาการ ความมีคุณธรรม และความรับผิดชอบต่อตนเอง และสังคมส่วนรวม ซึ่งก็คือ การสนับสนุนการทำกิจกรรมประเภทต่าง ๆ นั้นเอง

อี จี วิลเลียมสัน (E.G. Williamson, 1961) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดบริการนิสิตนักศึกษาไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา จะต้องพยายามให้นิสิตนักศึกษาได้พัฒนาในทุก ๆ ด้าน
2. การส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ศักยภาพ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล
3. การศึกษาเล่าเรียนภายในห้องเรียน ไม่เป็นการเพียงพอ การจัดบริการและสวัสดิการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ กิจกรรมทางวิชาการ และสังคม ตลอดจนการบริการความสะดวกสบายต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ นิสิตนักศึกษา มี

ความจำเป็นและสำคัญต่อการให้การศึกษาทั้งสิ้น

4. บรรยากาศทางวิชาการและประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่จำเป็นและมีคุณค่ามากกว่าการใช้อำนาจ

5. การเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา วิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้น การจัดบริการแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสามารถสนองตอบต่อความต้องการของนิสิตนักศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมมนุษย์ในปัจจุบัน

สำเนาวี ขจรศิลป์ (2527) ได้กล่าวถึงบริการที่สถาบันศึกษาควรจัด เพื่อช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา โดยทั่วไปบริการที่สำคัญมีดังนี้

1. สถานที่รักษาพยาบาล
2. ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะแนว
3. งานทุนการศึกษา
4. งานหอพักและอาหาร
5. งานกิจกรรมนักศึกษา
6. งานทะเบียนประวัติ
7. งานวิจัย
8. บริการจัดหางาน
9. บริการและสวัสดิการอื่น ๆ
10. การปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ

สภาพแวดล้อมด้านเนื้อหาและหลักสูตร หมายถึง จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สภาพโครงสร้างของหลักสูตร การจัดชุดรายวิชา ความเหมาะสมของเนื้อหาและหลักสูตร ตลอดจนการเทียบโอนรายวิชาต่าง ๆ

ปัจจัยหลักอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา คือ หลักสูตร ซึ่งเปรียบเสมือนตัวกำหนดกระบวนการ และเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิต หลักสูตรระดับอุดมศึกษาจะมี 2 ส่วนใหญ่ ๆ (กรมการฝึกหัดครู, 2534) คือ

1. ส่วนที่เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นในการสร้าง "ความเป็นคน" ให้แก่บัณฑิต การที่บัณฑิตจะเป็นแพทย์ วิศวกร ครู หรือสถาปนิกที่ตั้นนั้น เขาจะต้องมีพื้นฐานของความเป็น "คนดี" ก่อน ซึ่งหลักสูตรส่วนนี้ จะทำหน้าที่สร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต คือเป็นคนดีและพลเมืองดี

2. ส่วนที่เป็นวิชาเฉพาะหรือวิชาชีพ (Professional Education) คือ หลักสูตรในส่วนที่เป็นวิชาเอก - วิชาโท เป็นส่วนที่จะสร้าง "ผู้ประกอบวิชาชีพที่ดี" ซึ่งบัณฑิตจะต้องมีความรู้ทั้งทางภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สามารถที่จะออกไปประกอบอาชีพหารายได้เลี้ยงตนเองและช่วยเหลือสังคมได้

หลักสูตรโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ (Hilda Taba, 1962 อ้างถึงใน ทรงศักดิ์ พิริยะกฤต, 2530) คือ

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดทิศทางและรายละเอียดของการศึกษา โดยจะให้ผู้เรียนรู้ใน 3 ด้าน

ก. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้ทางด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ การแก้ปัญหาต่าง ๆ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า

ข. จิตพิสัย (Affective Domain) การเรียนรู้ทางเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ ความซาบซึ้งในสิ่งต่าง ๆ

ค. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เกิดทักษะในการเคลื่อนไหว การใช้อวัยวะต่าง ๆ การสื่อสารทางภาษา ท่าทาง

2. เนื้อหาและหลักสูตร ได้แก่ ความรู้ และประสบการณ์ที่บรรจุอยู่ในหลักสูตร เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปตามความมุ่งหมาย

เกณฑ์ในการเลือกเนื้อหาวิชาบรรจุลงในหลักสูตร มีดังนี้

2.1 ความเชื่อถือได้และความเป็นแก่นสาร หมายถึง ความทันสมัยและถูกต้อง และเป็นเนื้อหาที่อยู่ในระดับความคิดพื้นฐานหรือความคิดรวบยอด ไม่ใช่เป็นระดับข้อมูลและกระบวนการ

2.2 ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม

2.3 ความสมดุลระหว่างความกว้างขวางและความลึกซึ้ง หมายถึง จะต้องไม่เป็นเพียงเนื้อหาที่ให้ข้อมูลลึกซึ้ง หรือว่าเป็นเพียงเนื้อหาที่มีระดับความคิดพื้นฐาน ความคิดรวบยอดแต่ขาดความกว้างขวางครอบคลุม

2.4 สามารถสนองความมุ่งหมายได้หลาย ๆ ประการ หมายถึง มีลักษณะที่จะสนองจุดประสงค์ในการสอนได้หลาย ๆ ด้าน

2.5 สอดคล้องกับวุฒิภาวะการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน

2.6 สอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. การนำเอาหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำเอาโครงการของหลักสูตรไปปฏิบัติให้บังเกิดผลโดยการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน จัดปัจจัยและกิจกรรมของหลักสูตรให้บรรลุเป้าหมาย และการดำเนินการเรียนการสอน

4. การประเมินผลหลักสูตร เมื่อนำเอาหลักสูตรไปใช้แล้วต้องประเมินผลเพื่อที่จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521) ได้กล่าวว่าหลักสูตรที่ดีนั้น ควรเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สมิตร์ คุณานุกร (2523) ที่ให้ความเห็นว่า หลักสูตรที่ดีควรเป็นหลักสูตรที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและทัศนคติที่จะนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้เป็นอย่างดี ในการที่จะให้หลักสูตรเป็นหลักสูตรที่ดีมีคุณภาพนั้น ผู้พัฒนาจะต้องศึกษาข้อมูลหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียน และสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งปัญหาต่าง ๆ ของสังคม ข้อมูลที่ได้จะเป็นรากฐานในการเลือกเนื้อหา

วิชา และประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่จะนำเข้ามาบรรจุในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียน
ได้พัฒนาไปในทิศทางที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมาย

จากแนวความคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา เราอาจ
สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษานั้นมีผลต่อการพัฒนาการของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน
ไม่ว่าจะเป็น พัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ดังนั้น หากมี
การจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการของ
ผู้เรียน ในทางตรงกันข้ามผู้เรียนจะสามารถพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านได้เป็นอย่างดี
ถ้ามีการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม การที่จะได้มาซึ่งสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่แท้จริงของ
แต่ละสถาบันนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทราบถึงทัศนะของบุคคลที่เป็นสมาชิกใน
สถาบันนั้น และเป็นที่แน่ชัดว่าสมาชิกของสถาบันเท่านั้นที่เป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม
และสามารถบรรยายสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถาบันนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง
ตรงตามความเป็นจริง ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึง สภาพแวดล้อมทางการศึกษาของสถาบัน
และเป็นแนวทางสำหรับจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้นต่อไป

สมบัติ วัจนะสาริกากุล (2524) ได้เสนอแนะว่า เนื่องจากผู้บริหารเป็น
บุคคลที่มีความสำคัญ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่วางนโยบาย และควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของ
สถาบัน ส่วนอาจารย์เป็นบุคคลฝ่ายปฏิบัติที่สำคัญที่สุดในสถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้มี
ความรู้ ความสามารถ มีเหตุผลมีความรับผิดชอบ และนักศึกษาก็เป็นบุคคลที่สำคัญ
ที่สุดในสถาบันและมีจำนวนมากกว่าบุคคลอื่น ดังนั้นผู้บริหารจึงควรให้ความสนใจต่อ
อาจารย์และนักศึกษา ในเรื่องความต้องการทางการศึกษา ความคิดเห็นต่อการ
ดำเนินงานและการจัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่จะมีผลต่อการเรียนรู้และ
ประสบการณ์ ตลอดจนการให้บริการต่าง ๆ จากสถาบัน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลใน
การจัดการศึกษาให้บรรลุผล และเกิดพัฒนาการยิ่งขึ้นในตัวผู้เรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

นัยนา อ่างสันติกุล (2522) ได้ศึกษาองค์ประกอบสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยไทย เพื่อบ่งชี้องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิต กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย นิสิตนักศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวน 685 คน โดยใช้แบบสำรวจปลายปิด ซึ่งประกอบด้วยข้อรายการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย จำนวน 88 ข้อ ปรากฏว่า องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิตนักศึกษา คือ การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศการบริหารและวินัยของนิสิตนักศึกษา กีฬาและนันทนาการ บุคลิกภาพเพื่อนสนิทและบริการทางวิชาการ

ประภาศรี สุฉันทบุตร (2522) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงที่มีต่อสภาพแวดล้อมสี่ด้าน คือ สภาพแวดล้อมในห้องเรียน กลุ่มเพื่อน การบริหารและอาคารสถานที่ ผลการศึกษาปรากฏว่า สภาพแวดล้อมในห้องเรียน นักศึกษามีความสัมพันธ์อันดีกับอาจารย์ มีการแข่งขันกันในการเรียน แต่การถกเถียงปัญหาหรืออภิปรายปัญหาทางวิชาการกับอาจารย์หรือกับเพื่อนนักศึกษาด้วยกันมีน้อย นักศึกษาในคณะวิชาต่างก็มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน นักศึกษาเป็นส่วนน้อยได้รับคำแนะนำในการศึกษาและการเลือกวิชาเรียนจากมหาวิทยาลัย นอกจากนั้นผู้วิจัยเสนอว่า ควรจัดให้นักศึกษาได้มีโอกาสพบอาจารย์ที่ปรึกษาโดยสม่ำเสมอและทั่วถึงกัน

จรรยา ถาวรจักร์ (2523) ได้ศึกษาวิจัยสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูในภาคกลาง 9 แห่ง จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาและอาจารย์ พบว่า นักศึกษาและอาจารย์มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมสูงกว่าค่าเฉลี่ยปานกลาง ทัศนคติของอาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยครูเก่าและใหม่ ทั้งในเมืองและนอกเมืองแตกต่างกัน ส่วนทัศนคติ

ของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูเก่าและนอกเมืองแตกต่างกัน แต่ทัศนะที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูใหม่และวิทยาลัยครูในเมืองไม่แตกต่างกัน พร้อมกับเสนอแนะว่า ผู้บริหารควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครู

บุญเลิศ กลางใจ (2523) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคเหนือ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครู ในภาคเหนือตามตัวแปร สถานที่ตั้ง อายุของวิทยาลัยและสถานภาพของผู้ตอบ ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของอาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูภาคเหนือทั้ง 6 แห่ง ส่วนใหญ่สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยปานกลาง ความคิดเห็นของอาจารย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูเก่ากับวิทยาลัยครูใหม่แตกต่างกัน นอกนั้นมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

ผดุง พรหมมูล (2524) ศึกษาสภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษา สาขาศึกษาศาสตร์ในทัศนะของนิสิต เพื่อศึกษาทัศนะของนิสิตที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางด้านวิชาการของบัณฑิตศึกษา สาขาศึกษาศาสตร์ ในด้านหลักสูตรการสอนของอาจารย์ การบริหารทางวิชาการและความสัมพันธ์ทางวิชาการระหว่างอาจารย์กับนิสิต กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปริญญาโท ชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 ที่ศึกษาทางด้านการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2523 จำนวน 789 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ปรับปรุงมาจากแบบสำรวจจำแนกสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัย (CUES) และแบบสำรวจกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษา (ICA) ปรากฏว่า นิสิตชั้นปีที่ 1 และ ปีที่ 2 มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการไม่แตกต่างกัน ส่วนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีทัศนะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมบัติ วิจารณ์สาริกากุล (2524) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามทัศนะของนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารในด้านการเรียนการสอน การบริหารงาน การให้บริการนักศึกษา การจัดกิจกรรมนักศึกษา สังคมกลุ่มเพื่อน อาคารสถานที่และการจัดการศึกษา เพื่อสนองความมุ่งหวังของ

นักศึกษา โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 68 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมของสถาบันอุดมศึกษา เอกชน แตกต่างกัน

สงวน สหวงศ์ (2525) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ กลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้เข้าอบรมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมครูและบุคลากรประจำการกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านการบริหารวิชาการ หลักสูตร การเรียนการสอน การบริการทางวิชาการและด้านความสัมพันธ์ทางวิชาการ ระหว่างอาจารย์กับผู้เข้ารับการอบรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการที่เข้ารับการอบรม ในระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2524 จำนวน 500 คน ใช้แบบสอบถามประมาณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของศูนย์ฝึกอบรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้เข้าอบรมชายและหญิงมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกันแต่มีทัศนคติในด้านการเรียนการสอนแตกต่างกัน

รังสรรค์ หันสันเทียะ (2526) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูนครราชสีมาในทัศนคติของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ที่มีต่อสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้านการเรียนการสอน โดยใช้แบบสำรวจกิจกรรมในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 60 ข้อ พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูนครราชสีมา ในด้านการบริหาร ด้านอาคารสถานที่ และด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง โดยผู้บริหารกับนักศึกษา และอาจารย์กับนักศึกษามีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน ส่วนนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

สุนันท์ วิเชียรรัตน์ (2527) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมศูนย์ฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการของวิทยาลัยครูภูเก็ต ตามทัศนคติของผู้เข้ารับการอบรมและผู้ให้การอบรม ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้ารับการอบรมและผู้ให้การอบรมมี

ความเห็นว่าเป็นว่า สภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอนโดยส่วนรวมเหมาะสม แต่มีบางเรื่อง เช่น เนื้อหาของหลักสูตร การเปิดรายวิชาในหมวด วิชาเลือกเสรี ระบบ และวิธีประเมินผลและวิธีสอนของอาจารย์ยังไม่เหมาะสมเท่าที่ควร

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2527) ได้ศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย 7 แห่ง กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรีจำนวน 4,705 คน โดยใช้แบบสำรวจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยที่สร้างขึ้นวัดสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยตามการรับรู้ของนิสิตนักศึกษา ประกอบด้วยสภาพแวดล้อม 5 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับความประทับใจมหาวิทยาลัยบรรยากาศการเรียนการสอน ความสัมพันธ์กับเพื่อน บรรยากาศในการบริหารและอาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคมีสภาพแวดล้อมดีกว่ามหาวิทยาลัยส่วนกลาง คะแนนสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และกลุ่มตัวอย่างนิสิตมหาวิทยาลัยศิลปากรสัมพันธ์กับแต้มเฉลี่ยสะสมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มันเกียรติ โภคผลนิวัตินวงศ์ (2527) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตก ในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตก 4 ด้าน คือ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร ด้านกลุ่มเพื่อน และด้านอาคารสถานที่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษามีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูกลุ่มภาคตะวันตกอยู่ในระดับปานกลาง และมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สันต์ อุ่อรุณ (2530) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา โดยศึกษาสภาพแวดล้อม 6 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร ด้านการเรียนการสอน ด้านการให้บริการแก่นักศึกษา ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ด้านการจัดกิจกรรม และด้านอาคารสถานที่ ผล

การศึกษาวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาเห็นด้วยปานกลางกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรีด้านการเรียนการสอนโดยรวม ผู้บริหารกับอาจารย์เห็นด้วยมากที่สุดคล้อยกันว่าอาจารย์ส่วนใหญ่มีความเป็นกันเองกับนักศึกษา นักศึกษาเห็นด้วยมากกว่าเนื้อหาหลักสูตรมีความต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน และวิชาบังคับพื้นฐานทั่วไปมีความเหมาะสมดีแล้ว

สุวรรณ สุขสมภักดิ์ (2530) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาวิทยาเขตเกษตรนครศรีธรรมราชในทัศนะของนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร โดยศึกษาสภาพแวดล้อม 5 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านการบริหาร ด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมนักศึกษา และด้านสังคมกลุ่มเพื่อน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารเห็นด้วยปานกลางกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยแต่ละด้าน อาจารย์และผู้บริหารเห็นด้วยมากที่สุดคล้อยกันว่าอาจารย์มีความยุติธรรมในการประเมินผลการเรียน นักศึกษาเห็นด้วยน้อยว่าอาจารย์เปิดโอกาสให้นักศึกษาประเมินผลการสอนของอาจารย์

มธุรา จิงอยู่สุข (2531) ได้ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของภาควิชาศิลปะ 7 ด้าน คือ ด้านภาพพจน์ของภาควิชา ด้านกายภาพ ด้านการบริหารภาควิชา ด้านหลักสูตร ด้านการสอนของอาจารย์ศิลปะ ด้านบุคลิกภาพของนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา และด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ศิลปะกับนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิชาเอกศิลปะมีความคิดเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาของภาควิชาศิลปะเกือบทุกด้าน และเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิชาเอกศิลปศึกษา พบว่า ผู้บริหารและอาจารย์มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันในทุกด้าน อาจารย์และนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันโดยรวม ยกเว้นด้านหลักสูตรและด้านการสอนที่มีความคิดเห็น แตกต่างกัน ส่วนผู้บริหารและนักศึกษามีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันโดยรวมยกเว้นด้านการบริหารของภาควิชามีความคิดเห็นแตกต่างกัน

ไพโรจน์ ดวงวิเศษ (2533) ได้ศึกษาทัศนคติของนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อม วิทยาลัยครูสงขลา โดยศึกษาสภาพแวดล้อม 6 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านการบริหาร ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรมนักศึกษา ด้านสังคมกลุ่มเพื่อนและด้านการบริการนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลา มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อม วิทยาลัยครูสงขลาโดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านวิชาการนักศึกษามีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูงว่า อาจารย์ส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถ ในวิชาที่สอนและอาจารย์ส่วนใหญ่กระตุ้นให้นักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

งานวิจัยในต่างประเทศ

மாகาเร็ด (Magaret, 1975) ทำการศึกษาเรื่อง "Freshman Expectation & Socialization in the College Environment" เพื่อศึกษาความคาดหวังและการเข้าสังคมในสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยซีราคิวส์ (Syracuse University) โดยใช้ เครื่องมือเป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มี ต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมีผลกระทบต่อการศึกษาทุกแขนงวิชา และนักศึกษาชั้นปีที่ 1 กับชั้นปีที่ 4 มีความคิดเห็นต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน

ไรซ์ (Rice, 1975 อ้างถึงใน มั่นเกียรติ โกศลนิวัตวิงษ์, 2527) ได้ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยเปอริดู จาก กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาคณะต่าง ๆ พบว่า การรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม เป้าหมาย ในการศึกษา กิจกรรมต่าง ๆ บุคลิกภาพ และความพึงพอใจมีความสัมพันธ์กันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่พอใจในมหาวิทยาลัย ของตน และมั่นใจว่าตนจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายทางการศึกษาที่ตั้งไว้ โดย เฉพาะนักศึกษาหญิงมีความพึงพอใจมากกว่านักศึกษาชาย

ไชลด์ส์ (Childs, 1972) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริการนักศึกษาภาคค่ำ ในสหรัฐอเมริกา เพื่อสำรวจข้อเสนอแนะในด้านการบริการนักศึกษาภาคค่ำ การ วิจัยทำกับนักศึกษาภาคค่ำ จำนวน 101 คน โดยใช้แบบสอบถามที่แบ่งเป็น 2 ส่วน

คือ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่ว ๆ ไปและทัศนคติ ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ 67 ข้อ ผลการวิจัยพบว่า การบริการด้านต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอและยังมีปัญหาในด้านการทำงาน สำหรับบริการที่นักศึกษาต้องการมากที่สุดก็คือ บริการด้านความช่วยเหลือทางการเงิน ด้านความปลอดภัย และผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า บริการที่ควรจัดให้นักศึกษาภาคค่ำ ได้แก่ บริการห้องสมุด บริการด้านวางแผนการเรียน บริการสถานที่สำหรับพบปะสังสรรค์ บริการร้านอาหาร บริการสุขภาพ และสโมสรนักศึกษา

เฟลด์แมน (Feldman, 1972 อ้างถึงใน ชูพันธุ์ สมเกื้อ, 2523) ได้ประเมินอิทธิพลของสภาพแวดล้อมวิทยาลัยหลายแห่ง ปรากฏว่า สภาพแวดล้อมวิทยาลัยแต่ละแห่งจะแตกต่างกันในลักษณะต่าง ๆ คือ การจัดหลักสูตร การปกครอง เพศ สถานที่ตั้ง ระดับการศึกษา โครงสร้างของสังคม วัตถุประสงค์ในการจัดหน่วยงาน และลักษณะบุคลากรในวิทยาลัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางการศึกษา แสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางการศึกษาทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการเรียนการสอน ด้านการบริหาร ด้านการบริการ และด้านเนื้อหาและหลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาสติปัญญา ความรู้ ความคิด ทัศนคติ คุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา สถาบันใดที่จัดสภาพแวดล้อมทางการศึกษาได้เหมาะสม และถูกต้องตามหลักวิชาการ นักศึกษาจะมีความพอใจ และส่งผลต่อการศึกษาของนักศึกษา ทำให้นักศึกษาประสบผลสำเร็จในการศึกษา และเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคมต่อไป